

4. Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити: Англо-український словник / Уклад.: С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко. — К.: Школа, 2002. — 720 с.

5. Пивовар А. Г. Большой англо-русский финансово-экономический словарь. — 2-е изд. / Под ред. В. И. Осипова. — М.: Экзамен, 2003. — 960 с.

6. Дериг Ханс-Ульрих. Универсальный банк — банк будущего. Финансовая стратегия на рубеже века / И. Ф. Концевовская (пер. с нем.) — М.: Международные отношения. 1999. — 384 с.

7. Спицын И. О., Спицын Я. О. Маркетинг в банке. — Тернополь: АО «Тарнекс», К.: ЦММС «Писпайп», 1993. — 656 с.

8. Вчені записки: науковий збірник КНЕУ. — Вип. 5 / Ред.: А. Ф. Павленко. — К., 2003. — 207 с.

9. Словарь современной экономической теории Макмиллана. — М.: ИНФРА-Р, 2003. — 608 с.

10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV.

11. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 року № 2063-III.

12. Бюлетень Національного банку України. — 2009. — № 3. — С. 196.

Стаття надійшла до редакції 8.02.2010 р.

УДК 336.71

Л. В. Конопатська

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ УКРАЇНИ НЕФІНАНСОВИХ КОРПОРАЦІЙ

В статье анализируется роль кредитных операций банков Украины в процессе улучшения инвестиционного климата. Также рассматриваются основные мероприятия НБУ по регулированию кредитной деятельности банков.

In the article the role of credit operations of banks of Ukraine in the process improvements of an investment climate is analyzed. Also the basic actions NBU for regulation of credit activity of banks are considered.

У статті аналізується роль кредитних операцій банків України у процесі покращення інвестиційного клімату. Також розглядаються основні заходи НБУ щодо регулювання кредитної діяльності банків.

Ключевые слова: *кредитование, финансовый кризис, кредитный портфель, проблемные кредиты.*

Keywords: *crediting, financial crisis, a credit portfolio, problem credits.*

Ключові слова: *кредитування, фінансова криза, кредитний портфель, проблемні кредити.*

Функціонування банківської системи в умовах фінансової кризи характеризується зростанням ризику ліквідності, валютного, кредитного та інших ризиків унаслідок значного впливу коштів клієнтів; невисоким рівнем надходжень від погашення активів, а отже й обмеженими можливостями банків щодо кредитування економіки.

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» [1] для забезпечення належного рівня ліквідності, збільшення кредитування економіки та підтримки банків проводиться гнучка політика рефінансування з вдосконаленням відповідних механізмів, що дає змогу банкам покривати неочікувані тимчасові розриви ліквідності та вчасно виконувати свої зобов'язання з обслуговування рахунків клієнтів, знижування облікової ставки, визначення та реалізація порядку рекапіталізації банків за участю держави та ін.

Ця антикризова політика мала міжнародну підтримку, що забезпечило отримання чергових траншів кредиту Міжнародного валютного фонду, частина яких спрямовувалися на фінансування дефіциту державного бюджету. Також ця підтримка дозволила частково стримувати зменшення міжнародних резервів НБУ.

Але все одно не вдалося відновити обсяги кредитування економіки на рівні, достатньому для підтримування процесів відновлення економічного зростання. Дії НБУ були обмежені необхідністю виконання закону про бюджет у частині фінансування його дефіциту. Головним каналом випуску в обіг коштів залишався кредитний, через який було випущено в обіг 59 % від загального обсягу коштів.

Проаналізуємо динаміку процесу кредитування. Кредити, надані сектору нефінансових корпорацій (рис. 1 і 2) мають наступні тенденції.

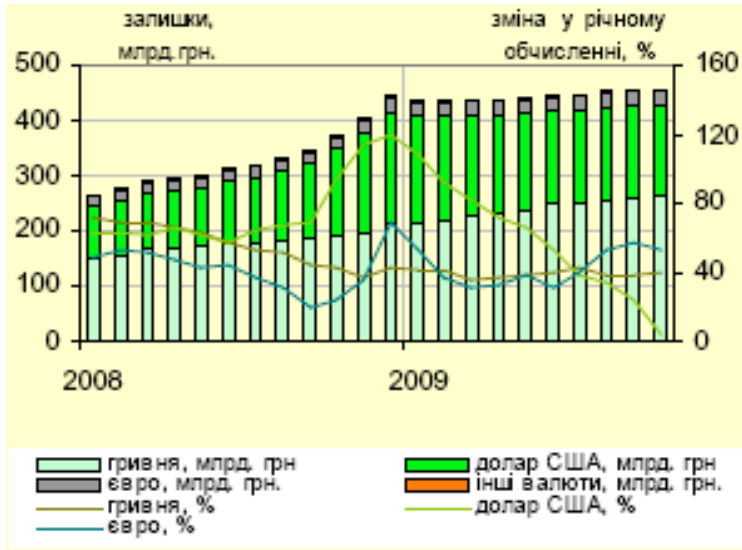

Рис. 1. Кредити нефінансовим корпораціям за видами валют

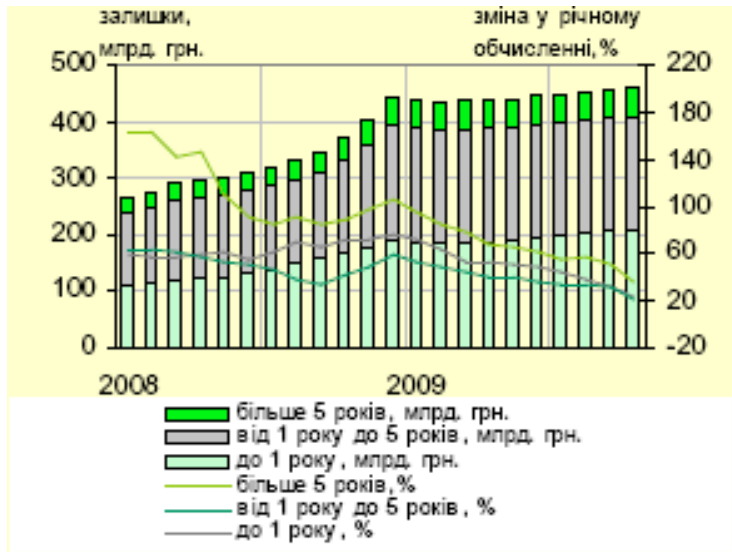

Рис. 2. Кредити нефінансовим корпораціям за строками погашення

У жовтні 2009 року закріпилася тенденція до зростання кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій. Порівняно з вереснем залишки за ними збільшилися на 0,3 % до 459,1 млрд грн, що в основному відбулось за рахунок приросту кредитів, наданих державним нефінансовим корпораціям переважно на строк до 1 року. У річному обчисленні темпи приросту кредитів продовжували уповільнюватись — до 23,6 % у жовтні проти 32,9 % у вересні, що було більшою мірою пов'язано як із дефіцитом коштів у окремих депозитних корпорацій, так і з погіршенням фінансового стану підприємств [2].

У *розрізі валют* у жовтні 2009 р. тривала позитивна динаміка кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій у *національній валюті*. За місяць залишки за кредитами у національній валюті збільшилися на 3,5 млрд грн, або на 1,3 %, до 262,1 млрд грн, а їх частка у загальному обсязі вимог за кредитами сектору нефінансових корпорацій за цей період підвищилася на 0,6 процентного пункту до 57,1 %. Зростання кредитів у національній валюті спостерігалось за всіма строками користування, зокрема на строк до 1 року — на 1,1 млрд грн, від 1 до 5 років — на 1,7 млрд грн та більше 5 років — на 0,7 млрд грн. У річному обчисленні темпи приросту залишків за кредитами у національній валюті підвищилися до 38,8 % порівняно з 37,7 % у вересні 2009 р. Водночас збереглася тенденція до скорочення кредитування сектору нефінансових корпорацій в *іноземній валюті*. До попереднього місяця залишки за кредитами в іноземній валюті зменшилися на 1,9 млрд грн, або на 1,0 %, насамперед унаслідок зменшення кредитів у доларах США — у гривневому еквіваленті на 3,6 млрд грн, або на 2,1 %. Поряд з цим кредити в євро протягом жовтня зросли на 1,5 млрд грн, або на 5,2 %. У річному вимірі темпи приросту кредитів у доларах США знизились до 2,7 проти 23,8 % у вересні, в євро — до 52,3 проти 57,3 % у вересні [2].

За *строками користування* вищим попитом у жовтні 2009 р. користувалися кредити із термінами погашення від 1 до 5 років та більше 5 років (зростання залишків становило відповідно 0,9 і 0,7 млрд грн). Залишки за кредитами, наданими на строк до 1 року залишилися на рівні попереднього періоду. У річному обчисленні тривало подальше скорочення темпів приросту залишків за кредитами з усіма термінами погашення.

За видами економічної діяльності у річному обчисленні обсяги нових кредитів у будівництво зменшились на 5,4 %, сільське господарство — на 3,6 %, водночас збільшились кредити у торгівлю та промисловість — відповідно на 4,6 і на 1,6 %. У жовтні 2009 р. майже всім основним галузям економіки кредити надавалися в менших обсягах порівняно з вереснем. Так, обсяги кредитування торговельних корпорацій меншими були на 1,3 млрд грн (35,3 млрд грн), промислових підприємств — на 1,2 млрд грн (18,7 млрд грн) сільськогосподарських корпорацій — на 0,4 млрд грн (1,8 млрд грн). Тільки будівельним підприємствам обсяг наданих кредитів залишився на рівні вересня (1,6 млрд грн) (рис. 3).

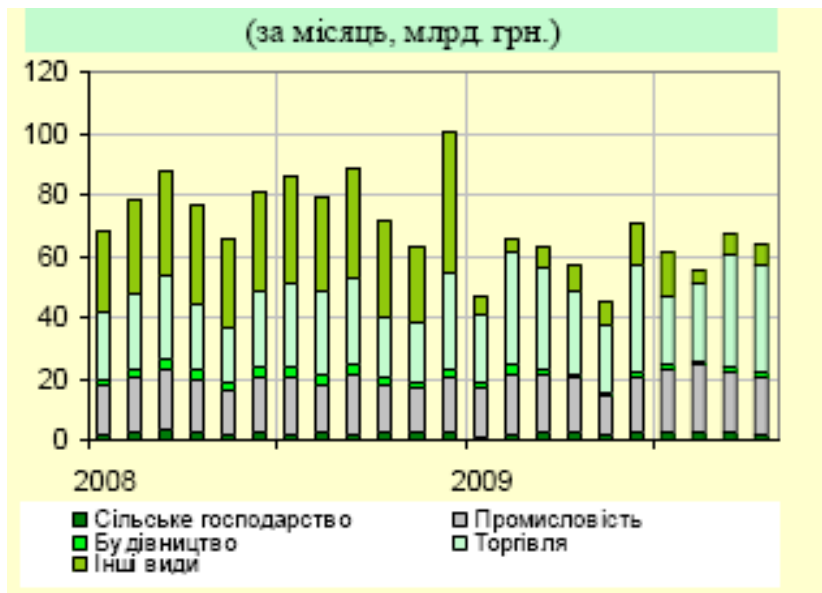

Рис. 3. Нові кредити, надані нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності

Неспроможність певної частини підприємств виконувати свої боргові зобов'язання перед банками, призвела до зростання заборгованості нефінансових корпорацій за простроченими

кредитами. У жовтні її приріст становив 14,1 % порівняно з 6,2 % у вересні, у тому числі у національній валюті — 15,1 % проти 5,4 %, в іноземній валюті — 13,1 % проти 7,0 %. На таку ситуацію вплинуло зростання простроченої заборгованості торговельних корпорацій (на 1,8 млрд грн), корпорацій, що здійснюють операції з нерухомістю (на 1,2 млрд грн) та підприємств переробної промисловості (на 1,2 млрд грн). Частка прострочених кредитів у загальному обсязі вимог за кредитами сектору нефінансових корпорацій збільшилась до 10,0 % проти 8,8 % у вересні 2009 р.

Одним із заходів, спрямованих на нейтралізацію впливу зовнішньої фінансової кризи та забезпечення стабільності банківської системи, було обмеження обсягів кредитів, що можуть надаватися банками в іноземній валюті контрагентам, які не мають валютної виручки, підвищенню якості та ліквідності застави, що приймається банками під забезпечення за кредитами, також формуванню банками достатніх обсягів резервів з кредитними операціями, та послабити вимоги до позичальників, зокрема, банкам дозволено самостійно та на власний ризик приймати рішення про пролонгацію кредитів, наданих товаровиробникам.

З початку 2009 р. знижується економічна активність та погіршуються умови доступу підприємств до отримання кредитів. Але вже з квітня 2009 р. спостерігаються ознаки поліпшення ситуації у фінансово-банківській сфері. Це, зокрема, проявляється у стійкій тенденції до зниження темпів інфляції, поступовому поверненні коштів населення до банків та деякому зростанні обсягів кредитування підприємств реального сектору економіки. Але все одно ситуація в економіці залишається складною і за результатами економічної діяльності у III кварталі 2009 р. зберігаються негативні показники падіння виробництва. Стабілізації ситуації у банківському секторі сприяли високі, у порівнянні з попередніми періодами, обсяги надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну.

До основних стримуючих факторів, які перешкоджають використанню кредитних послуг банків, за оцінками респондентів [3], є:

- високий рівень відсоткових ставок;
- надмірні вимоги до вартості застави;
- коливання обмінного курсу (рис. 4).

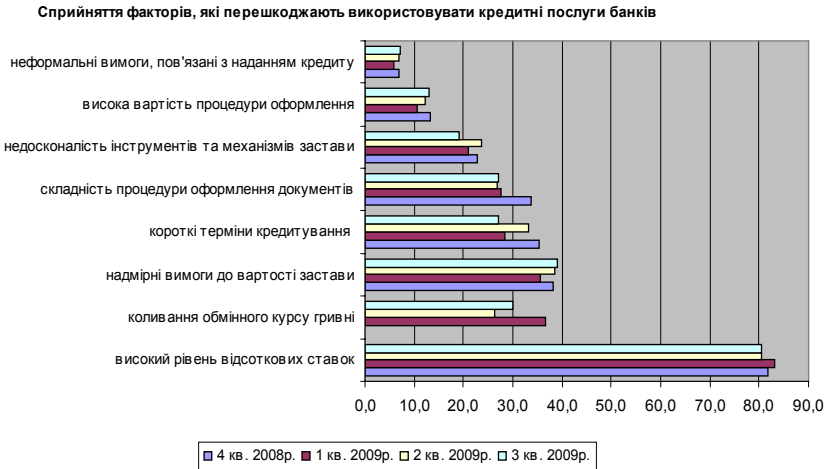

Рис. 4. Фактори, які негативно впливають на рішення клієнта отримати банківський кредит

Водночас зберігалася негативна тенденція до погіршення якості кредитного портфеля та активів у цілому, що вимагало додаткових резервів за активними операціями і призвело до зростання збитків до 20,5 млрд грн [4, с. 15]. Частка проблемних кредитів після скорочення у 2007 році до 1,3 % збільшилася у 2008 році до 2,3 %, а за 8 місяців 2009 року — до 6,8 % (табл. 1).

Таблиця 1

**ДИНАМІКА ТА ЯКІСТЬ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ
БАНКІВ УКРАЇНИ, млн грн**

Показники	На 01.01.09	На 01.07.09	На 01.09.09	Приріст за 1 півріччя	Приріст за період з липня по вересень 2009 р.	Темп приросту, % за 1 півріччя	Темп приросту, % за період з липня по вересень 2009р.
Загальні активи	973332	944458	970004	– 28874	25546	– 2,97	2,70
Кредити надані: з них	792384	749738	755355	– 42646	5617	– 5,38	0,75

Закінчення табл. 1

Показники	На 01.01.09	На 01.07.09	На 01.09.09	Приріст за I півріччя	Приріст за період з липня по вересень 2009 р.	Темп приросту, % за I півріччя	Темп приросту, % за період з липня по вересень 2009 р.
суб'єктам господарювання	472584	469490	471854	– 3094	2364	– 0,65	0,50
фізичним особам	268857	239163	239133	– 29694	– 30	– 11,04	– 0,01
Проблемні кредити	18015	40679	51418	22664	10739	125,81	26,40
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	2,27	5,43	6,81	x	x	x	x
Резерви під активні операції банків	44503	80816	79820	36313	– 996	81,60	– 1,23

Важливим кроком, який дозволить банкам активізувати процес кредитування, є прийняття НБУ Постанови «Про стимулювання кредитування економіки України» [5]. Відповідно до неї було затверджено Тимчасовий порядок урахування банками вартості забезпечення у вигляді безвідкличних безумовних гарантій банків під час формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

У документі зазначено, що банкам дозволяється до 31.12.2011 р. під час визначення чистого кредитного ризику для розрахунку резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями:

✓ ураховувати відповідно до Тимчасового порядку 100 % вартості забезпечення у вигляді безвідкличних безумовних гарантій банків із рейтингом не нижче ніж «інвестиційний клас» згідно з міжнародною шкалою, який підтверджено в бюлетені та розміщено на офіційному сайті однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch IBCA, Moody's, Standard & Poors), за кредитними операціями, класифікованими як «сумнівні» та «безнадійні»;

✓ приймати забезпечення у вигляді майнових прав на нерухоме майно, що належить до житлового фонду, за якими після 01.10.2008 р. закінчився дворічний термін урахування, установлений Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03.08.2000 за № 474/4695.

За кредитами, наданими позичальникам-товаровиробникам, стан обслуговування заборгованості за якими визначений як «добрий» і умовами кредитних договорів з якими строк погашення основного боргу та/або відсотків/комісій установлено не рідше одного разу на квартал:

✓ не враховувати наявність збитків під час здійснення оцінки фінансового стану;

✓ приймати під час визначення чистого кредитного ризику для розрахунку резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями вартість забезпечення у вигляді іншого нерухомого майна з такими коефіцієнтами залежно від категорії кредитної операції:

- стандартна — 80 %;
- під контролем — 70 %;
- субстандартна — 60 %;

✓ застосовувати коефіцієнт ризику в розмірі 50 % під час розрахунку нормативу адекватності регулятивного капіталу/ платоспроможності (Н2);

✓ не здійснювати коригування розміру регулятивного капіталу банку на суму перевищення загальної суми операцій, що здійснені стосовно одного контрагента, над нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), установленим Національним банком України, якщо таке перевищення пов'язане з наданням кредитів товаровиробникам і становить не більше п'яти процентних пунктів.

Також банкам рекомендовано:

✓ під час надання кредитів позичальникам-товаровиробникам визначати рівень плати за кредитами, виходячи з розміру облікової ставки Національного банку України, підвищеної не більше ніж на 5 процентних пунктів залежно від рівня ліквідності наданого забезпечення;

✓ кошти, вивільнені внаслідок застосування заходів, передбачених постановою, спрямовувати виключно на кредитування позичальників-товаровиробників.

Неухильне і послідовне дотримання вимог внутрішнього контролю та центрального банку дасть змогу банкам більш ретельно контролювати кредитний процес, підвищити прозорість банківських процедур та технологій та, як наслідок, забезпечити якість кредитного портфеля, а, отже, ефективність діяльності банківської установи в цілому. А для поступового відновлення процесу кредитування необхідна чітка державна економічна політика, перелік пріоритетних напрямів інвестування, посилення захисту прав кредиторів та підвищення довіри до банків з боку суспільства.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121–ІІІ.
2. Матеріали офіційного сайту НБУ // <http://www.bank.gov.ua>
3. Banking system of Ukraine // www.ukrbanking.com
4. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи // Вісник НБУ. — №11. — 2009. — С. 10—16.
5. Постанова Правління НБУ «Про стимулювання кредитування економіки України» від 03.11.2009 р. № 650.

Стаття надійшла до редакції 15 січня 2010 р.

УДК 336.719

В. Г. Краснов

Голова ревізійної комісії ПАТ «Легбанк»

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ «БРУДНИХ» ГРОШЕЙ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ КВАЛІФІКАЦІЇ

Обосновывается сущность, причины существования и источники возникновения «грязных» денег, оценено их влияния на национальную экономику.

Essence, reasons of existence and source of origin of «dirty» money, is grounded; given estimation of their influence on a national economy.